

וראו צורה של תפילה במחיצתו. לראות אותו אומר "נשמת" בשבת עם הנוסח הויז'ניצאי בבכיות וברגש, זה היה מחזה נורא הוד.

הוא היה כהתבטלות גמורה לגדולי ישראל, וגם כאן שילב את ראשות הישיבה עם ההוי החסיד. ככולל שהקים כת"א לפני שנים, עמדו בנשיאותו מרן הגראמ"מ שך וצוק"ל והרבי האמרי חיים וצוק"ל יחדיו. כשהוקמה 'דגל התורה', התבטא ואמר שאנחנו תחת מנהיגותו של קברניט עולם הישיבות, והתייצב כחייל למען 'דגל התורה'.

אני חתן בביתו כבר מעל שלושים שנה – מעיד בהתרגשות חתנו שליט"א, ושולחן שבת בביתו מעולם לא היה בו מושג של דברים בטלים או "נייעס" ישיבתי או פוליטיקה. כולו קדש לד'. היתה איריה שמחה ונעימה אבל ללא דיבורים סתם, הוא היה אדם רוחני ורציני ברמות גבוהות.

בתקופה האחרונה בעת מחלתו התגלה במלוא הדרו. לפני כמה שבועות נכנסתי לבקרו עם כמה נכדים. שואל אחד אפה אווזים? כיבמות. באיזו סוגיא? ומיד מתחיל לדבר. השני בגיטין, 'כתב על גבי כתב' – הוא חזר על השיעור שלו בסוגיא. והשלישי בב"ק, והוא מיד עובר לסוגיא שם. זה היה מפליא לראות. ואחרי שכ"כ הרבה חידושים רשם כל השנים, השנה יצאו לאור שני כרכים של "מילואים" של כל השיעורים החדשים.

כשבוע שעבר הייתי אצלו והיה מאד קשה לו להתרכז. אחד הנכדים היה לפני וחזר בפניו על חידושים שלו בסוגיית 'איוש שלא מדעת'. כשנכנסתי לקח לי את היר ואמר, "אמרנו כאן דברים על 'איוש שלא מדעת'. אבל תדע לך שיהודי לא מתיימש אף פעם!"

מעולם לא שמענו ממנו את הביטוי: 'אין לי כח'. הוא אמר לי שאמר לתלמידים: לא קמים לתפילה מפני שנגמר הזמן לישון, לתפילה

יהיו בעיניך כחדשים

ואף חתנו יבלח"ט הגאון רבי מרדכי יהודה ליב זק"ש שליט"א, ר"מ ישיבת 'דרך חכמה', ומח"ס 'שמעתא דשגות' ו'שמעתא דבן פקועה' – פותח וסופד לחמיו הגדול:

"הוא היה אדם השלם! ת"ח מופלג מצעירותו מבחירי הישיבה בסלבודקה, שכבר שם היה מתמיד עצום. ידוע שכבר בבחרותו שלט בתשובות רעק"א. את למדנותו המופלגת יכולים לראות ב"ג כרכים של ה'בית יצחק', זה לא אסופות, זה עמל של שנים. כל שיעור יגע עליו בדברי הראשונים יומם ולילה. הוא אמר לי לא מזמן: "לא כתבתי בספר שום סברא בלי מקור. לא 'מלכישים' סברא על ראשונים, אדרבה, צריך להוציא את הסברא מתוך דברי הראשונים". כל ימיו היה עסוק להעמיד את הסוגיא לפי הראשונים, והשמחה בלימוד היתה עצומה.

בגלל שעבר להעמיד את הסוגיא לפי שיטות הראשונים, יכול היה לומר כמה שיעורים כלליים על סוגיא אחת בשיטת הראשונים. במשפחה ידעו שהשמחה הכי גדולה בשנות מחלתו היא ש"אבא אמר שיעור חדש". חמישים שנה אומר שיעורים וכתב הכל, וכעת אמר שיעור חדש בב"ק, עליה הוציא כרך עבה של מהדורא בתרא הכולל עשרות שיעורים חדשים, בגלל יגיעה בראשונים, כל פעם לפי שיטה אחרת. הוא אהב להראות שרמב"ן (למשל) זה לא עוד שיטה לדינא אלא עוד מחלך בסוגיא."

"וכר בכר עם העמל והעיון בדברי הראשונים" נזכר הגרמ"ל זקש שליט"א, "עבודת הלב שלו כבן המתחטא מתרפק. לא מיבעי בימים נוראים, אלא בכל יום ויום. מעולם לא איחר לתפילה, לא משנה מתי הלך לישון בלילה, שהיה זה בקביעות ב'שעות הקטנות', בתפילה בבקר הוא מתייצב שהוא אחרי טבילת שחרית ואמירת תהילים,

הרופאים אמרו בתקופה האחרונה שהוא קיבל תרופות שאכדו לו את צלילות הרעת לזמן מסוים, שבררך כלל בכאלו מצבים, אדם קשה לו לשלוט על עצמו, וגם אדם שכלפי חוץ נכבד בהנהגתו, דיבורים שלא רצה לדבר, 'נשפכים' לו החוצה. אבל אצל מו"ח 'נשפכה' רק תורה! לא יצא מפיו שום דבר אחר. וממש בימיו האחרונים שהיה כמעט בלי הכרה כל מילותיו היו פסוקים, ק"ש, וידוי, ואין מילה חוץ מתורה. כמעט לא דיבר עם סובביו, העצה היחידה לדבר איתו היתה להשמיע באוזניו דברי תורה ואז היה פוקח עיניים וכשהיה יכול היה מתווכח. מלבד זאת מעולם לא התלונן, בכל התקופה האחרונה."

החתן שליט"א מתייחס גם לתורתו שבכתב: "הוא חיבר י"ג ספרים. אסכיד לכם מה היחודיות ב'בית יצחק'. יש הרבה ספרים על מסכתות הש"ס הישיבתיות, והרבה מהם מבוססים למעשה על אוסף של ה'רייד' הישיבתי המוכר. הספרים שלו חצובים משרשי הסוגיות. בנן שלם שהוא בונה מהתשתית, הוא היה "מחדש" אמיתי. כבר בצעירותו אמר שיעורים והיו תלמידים מאיתרי שבאו לשמוע בישיבת מיר את שיעוריו של הגאון הגדול רבי נחום פרצוביץ וצוק"ל שהיה מגדולי המחזשים, וכששמע שהם מאיתרי היה תמיד שואל ומתעניין מה אמר הרב ברטלר בשיעור כללי, מה הוא חידש בסוגיא.

בכלל בתורה בלטה אצלו מידת האמת. מה שהיה אמת לא זו ממנו. כשאחרי העיון הגיע לאמיתתה של תורה הוא עמד שם ולפי זה בנה את מהלכו בסוגיא. יש ר"מים שבגיל ארבעים נגמר להם החידושים ואילו מו"ח כתב הכל, כתב גם שיעורים חדשים בגיל שמונים, והמשיך והוציא שיעורים חדשים, הוא המשיך לחדש עוד ועוד.

צועד במשעולי ישיבת איתרי

"המושג 'התמדה' זה לא כמות השעות אלא המסירות והפניות ללימוד. אצלו הריכוז וההתמסרות היו בעיון גמור. כולו שקוע!"